

Адамчук В.Л.,
здобувач вищої освіти ступеня «бакалавр»
спеціальності «101 Екологія»
Науковий керівник: Хом'як І. В.
к.б.н., доц., доцент кафедри екології та географії,
Житомирський Державний Університет імені Івана Франка
vlad47899002@gmail.com

ЕКОЛОГО-ЦЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПАЛЬЧАТОКОРІННИКА ТРАВНЕВОГО НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛІССЯ

Пальчатокорінник травневий *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) відноситься до родини Зозулинцеві — *Orchidaceae*. Це є середземноморсько-європейський аллотетраплоїдний вид. Ареал цього виду поширений і Скандинавії, Атлантичній та Середній Європі, Середземномор'ї. А в Україні поширений в Карпатах, Передкарпатті, лісовій, лісостеповій і та дуже рідко в степовій зонах. А також в таких адміністративних регіонах як Волинська, Рівненська, Житомирська, Львівська, Івано-франківській, Вінницькій, Закарпатській та інших.

У Карпатах популяції Пальчатокорінника травневого досить чисельні, у решті регіонів вони складаються з невеликих груп. Місцезнаходження *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) в Криму є сумнівними.

Зміни чисельності Пальчатокорінника травневого відбуваються через зміни гідрологічного режиму ґрунтів, боліт, викошування, випасання, заліснення лук, викопування бульб, збирання на букети.

Зростають популяції Пальчатокорінника травневого на вологих луках та узліссях, в соснових та смерекових лісах (до 900 м н.р.м.), на сфагнових торфовищах. Росте на кислих бідних, іноді помірно багатих ґрунтах, в рівнинних районах переважно на луках (кл. *Molinio-Arrhenatheretea*). Пальчатокорінник травневий є мезогірофітною рослиною.

Життєва форма рослини це – геофіт. Пальчатокорінник травневий є багаторічною трав'яною рослиною яка заввишки близько 40 см. Бульби у *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) пальчасто-роздільні. Стебло досить товсте, улишене до суцвіття, порожнисте. Лиски у рослини чергові, з стеблообгортною недовгою піхвою і ланцетною плямистою пластинкою. Пальчатокорінник травневий має небагатоквіткове, колосоподібне суцвіття. Квітки є трохи коротшими приквітників, пурпурового або фіолетового забарвлення. Губа є коротко трилопатева, середня її лопать менша за бічні, тула. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у липні. Ступінь природного поновлення задовільний. Розмножується *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) насінням, у культурі спосіб розмноження відбувається ризореституційним способом.

Пальчатокорінник травневий занесений до переліку CITES. Він охороняється у Карпатському та Дунайському БЗ, Українському степовому (відділення «Михайлівська цілина»), Канівському, Поліському, «Розточчя», Шацькому, «Вижницькому», «Синевир», «Горгани» ПЗ, «Подільські Товтри», «Деснянсько-Старогутському», Яворівському, «Сколівські Бескиди», «Ужанському» НПП, ряді заказників. Ведеться контроль стану популяцій *Dactylorhiza majalis* (Rchb.), особливо в рівнинних районах. Заборонено несанкціоновану заготівлю рослин та вирубування, випас, осушення боліт, сінокошення на луках.

Рід *Dactylorhiza* 17 видами, які присутні в 17 асоціаціях рослинних угруповань. Така ситуація логічна – чим більша кількість видів тим вище число оселищ, в яких вони можуть бути присутні. Для такої вразливої групи як *Orchidaceae* – це дає більше можливостей для уникнення прямого чи опосередкованого негативного впливу середовища. Саме тому співвідношення між кількістю видів та кількістю асоціацій, в яких вони присутні, обернено пропорційне до частки антропогенно трансформованих угруповань. Для роду *Dactylorhiza* це співвідношення коливається від 0,29 до 0,3.

На особливості широти екологічної амплітуди досліджуваних родів вказує аналіз результатів синфітоіндикації. Найбільш яскраво це демонструє відсоток перекриття амплітудами показників факторів уніфікованих синфітоіндикаційних шкал Дідуха-Плюти. За середніми значеннями частки перекриття ми спостерігаємо аналогічний із фітоценотичним різноманіттям розподіл. Для роду *Dactylorhiza* середнє значення перекриття шкали рівне 17,98 балів.

Список використаних джерел

1. Дідух Я.П. Плюта П.Г., 1994, Фітоіндикація екологічних факторів. Київ: Наукова думка, 280 с.
2. Мельник В.І., Баранівський О.Р., Харчишин В.Т., Корнійчук В.С., Тітова О.Т. & Хом'як І.В., 2009, Флористичні знахідки на Житомирському Поліссі. Інтродукція рослин 2: 3–8
3. Adamowski W., 2006, Expansion of native orchids in anthropogenous habitats. Polish Botanical Studies 22: 35–44.
4. Khomiak I., Harbar O., Demchuk N., Kotsiuba I. & Onyshchuk I., 2019, Above-ground phytomas dynamics in autogenic succession of an ecosystem. Forestry ideas 25, 1 (57): 136–146.